

Universitetssjukvårdens forskningscentrum
Lars Hagberg, Linda Ryen, Anna Philipson,
Naimi Johansson, Jasmine Fridljung

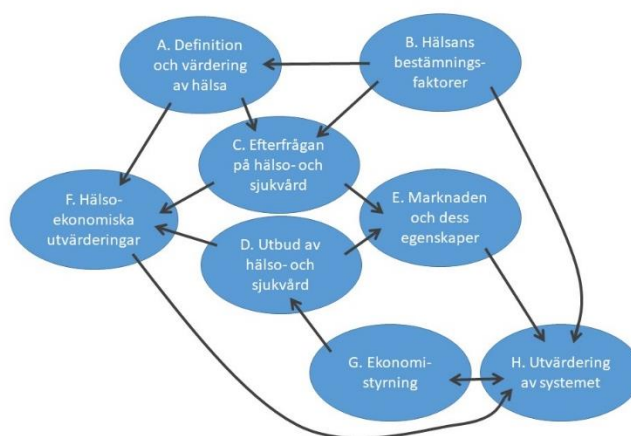
Augusti 2021

Profilområde hälsoekonomi vid UFC

Vad är hälsoekonomi?

Hälsoekonomi utgår från nationalekonomisk teori och metod tillämpat på frågor om hälsa, liv och hälso- och sjukvård. Metoderna är främst, men inte enbart, kvantitativa. En grundläggande utgångspunkt är att behoven av och efterfrågan på hälsa och hälso- och sjukvård är oändliga, men resurserna för att möta behoven är begränsade. Hälsoekonomi är en del av det nationalekonomiska vetenskapsområdet, men i praktiken ett tvärvetenskapligt ämnesområde i ett gränsland mellan nationalekonomi å ena sidan och medicinsk vetenskap, folkhälsovetenskap, epidemiologi och filosofi å andra sidan.

Figur 1 ger en bild av hälsoekonomins bredd. Hälsoekonomi kan handla om att värdera liv och hälsa (A), och hur olika faktorer såsom socioekonomiska förutsättningar, arbetsförhållanden eller fysisk miljö påverkar hälsa (B). Hälsoekonomiska frågeställningar kan beröra efterfrågan på hälsa och på hälso- och sjukvård (C), utbud av hälso- och sjukvård (D), och mekanismer som påverkar marknadens jämvikt (E). Hälsoekonomiska utvärderingar är den del av hälsoekonomi som ligger närmast den kliniska verkligheten (F). Hälsoekonomi innefattar även frågor om ekonomistyrning och om hälso- och sjukvårdssystemens effektivitet (G & H). Figur 1 är ett sätt att kategorisera olika teman inom hälsoekonomin, men många teman och frågeställningar tillhör mer än en av bubblorna. Pilarna i figuren ger en bild av komplexiteten i samhörighet mellan bubblorna. Några exempel på teman inom hälsoekonomi som kombinerar flera av bubblorna, är finansieringsmodeller för hälso- och sjukvårdssystem, effekter av sjukförsäkring, prioriteringar i hälso- och sjukvården, samt beräkningar av sjukdomsburda, samhällskostnader och hälsoförluster (cost of illness).

Figur 1. Hälsoekonomis ”plumbing diagram” (Inspirerat av och fritt översatt från Alan Williams, Health economics: the cheerful face of a dismal science. I Health and Economics, A. Williams (ed.). Macmillan: London, 1987).

Hälsoekonomiska frågeställningar

- Är behandling X kostnadseffektiv i jämförelse med behandling Y?
- Hur ska samhället agera för att maximera hälsan i befolkningen?
- Har kostnadseffektivitet ett samband med graden av införande av nya läkemedel?
- Hur påverkar patientavgifter individers val och beteende i sjukvårdsanvändning?
- Varför skiljer sig kostnader och användning av sjukvård mellan svenska regioner?
- Vilka grupper som bör screenas/vaccineras?
- Vilka värden skapas av hälso- och sjukvården och samhällets insatser? För individ och samhälle samt fördelningseffekter.
- Hur stora är kostnaderna för en viss sjukdom?
- Vilka konsekvenser för effektivitet (välfärd) och likvärdighet innebär olika principer för prioritering/etiska grunder?
- Hur väl överensstämmer befolkningens preferenser med använda principer för prioritering?

Vår kompetens

Hälsoekonomerna vid UFC har särskild kompetens och erfarenhet inom hälsoekonomiska utvärderingar, värdering av hälsa samt effekter av hälso- och sjukvårdspolicy. De metoder vi främst arbetar med sammanfattas här i punktform, följt av tre avsnitt med mer utförliga beskrivningar av våra tre kompetensområden och de metoder vi använder.

- Tillämpning av hälsoekonomiska utvärderingar av interventioner i kliniska studier och i folkhälsofrågor
- Metoder för mätning och värdering av liv, hälsa och hälsorelaterad livskvalitet
- Principer för prioritering i vården
- Ekonometriska metoder för att med observationsdata skatta samband
- Ekonomiska analyser av stora datamängder (registerbaserad forskning)

Hälsoekonomiska utvärderingar

Hälsoekonomiska utvärderingar är ett viktigt komplement till studier av behandlingsmetoders kliniska effekt. De visar till exempel om nya, mer effektiva metoder bör införas även om de medför högre kostnader. Grunden till detta är att hälso- och sjukvården, såväl som samhället i stort, har begränsade resurser och om en ny, dyrare behandling införs innebär det att det blir mindre resurser över till andra behandlingar (eller till annan konsumtion i samhället).

Genomförandet av hälsoekonomiska utvärderingar ger förutsättningar för att fatta beslut som ger så mycket hälsa som möjligt givet tillgängliga resurser. En utvärdering kan göras utifrån olika perspektiv, där samhällsperspektivet syftar till att fånga alla relevanta kostnader och effekter men där hälso- och sjukvårdsperspektivet ofta särredovisas.

I hälsoekonomiska utvärderingar studeras vilken nytta, till exempel i form av förbättrad livskvalitet eller ökad livslängd, en behandling, intervention eller åtgärd har för individ och samhälle. Det kan t.ex. handla om ett nytt läkemedel, screeningprogram, preventionsinsats för

folkhälsa, eller operationsmetod. Utvärderingen görs i jämförelse med bästa alternativa behandling, ofta det som är standard i verksamheten. Tillsammans med beräkning av kostnader kan behandlingens kostnadseffektivitet beskrivas. En vanlig frågeställning är om en effektivare, men dyrare metod, bör införas som standard trots kostnadsökningen. En utvärdering brukar innehålla jämförelser av kostnader för behandlingen, användning av sjukvårdsresurser, livskvalitet, livslängd och eventuella besparingar för samhället. En hälsoekonomisk utvärdering kan genomföras baserat på primärdata från en interventionsstudie, registerdata eller data från andra studier, t.ex. för att modellera långtidseffekter av en intervention.

Det viktigaste syftet med en hälsoekonomisk utvärdering är att ge stöd åt beslutsfattare. En hälsoekonomisk utvärdering beskriver konsekvenserna av ett beslut (t.ex. att införa eller att inte införa en ny behandlingsmetod) i termer av hur kostnader och hälsa påverkas. Även att skatta och bedöma osäkerheten i resultaten är en viktig del. Det finns i de flesta fall andra faktorer som inte kan inkluderas i den hälsoekonomiska utvärderingen, men som beslutsfattaren behöver väga in vid beslutsfattandet.

För att nya behandlingsmetoder ska accepteras som klinisk standard är det krav på att de ska ha god kostnadseffektivitet. I Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) kunskapssammanställningar, Socialstyrelsens nationella riktlinjer och Tandvårds- och läkemedelsförmånsverkets beslut om läkemedel är oftast kostnadseffektivitet beaktad. Många av de stora forskningsfinansiärerna, som Forte och Vetenskapsrådet, ställer också ofta krav på att forskningsstudier även ska ha ett hälsoekonomiskt perspektiv. Kostnadseffektivitet är även en av del i den etiska plattformen för prioritering som används i Sverige.

Värdering av hälsa

Grundläggande frågeställningar inom hälsoekonomi är hur befolkningen värderar hälsa och hur mycket samhället är beredd att betala för bättre hälsa. Beslut som fattas av myndigheter på nationell och regional nivå indikerar vilken betalningsvilja för liv och hälsa som finns på samhällsnivå. Denna betalningsvilja kan jämföras med hur befolkningen värderar liv och hälsa, vilket kan studeras direkt genom enkäter eller indirekt genom observerade beslut. Kunskap om hur befolkningens och beslutsfattarnas preferenser harmonierar är viktig för att t.ex. kunna studera samhällsekonomisk effektivitet till följd av fördelning av resurser till och inom hälso- och sjukvården.

- Hur liv och hälsa värderas av myndigheter på nationell och regional nivå respektive av individer.
- Tillämpning och utveckling av mätmetoder för värdering av liv och hälsa, inklusive instrument för livskvalitetmätning.
- Hälsoekonomi kopplat till prioriteringar och etiska frågor om hur hälso- och sjukvårdens resurser kan fördelas.

Effekter av hälso- och sjukvårdspolicy

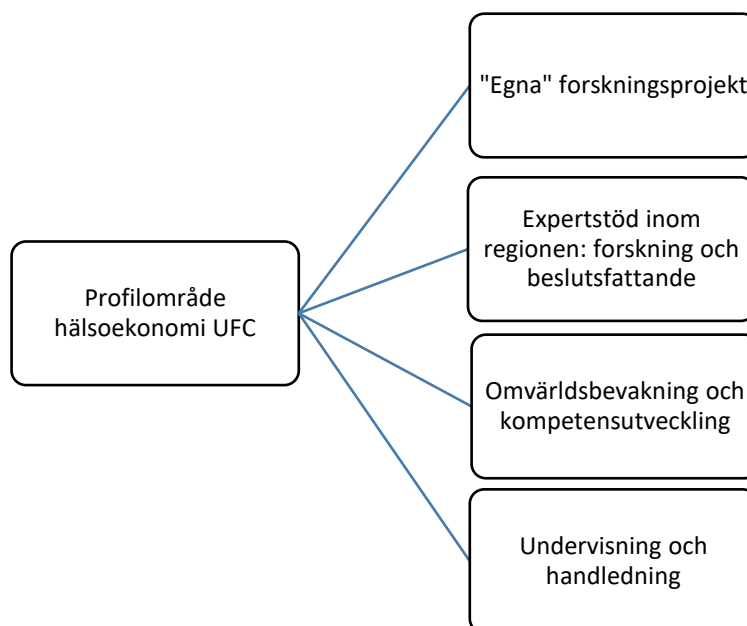
Kunskap om effekter av hälso- och sjukvårdspolicy är viktigt för att bygga och vidareutveckla ett hälso- och sjukvårdssystem för framtida utmaningar. Med utgångspunkt i ekonomisk teori om

bl.a. utbud, efterfrågan och marknader, och att försäkra mot risk och osäkerhet, kan vi studera övergripande policyfrågor relaterat till sjukvårdssystemets utformning, regleringar och incitament. För att studera denna typ av policyfrågor kan man använda ekonometriska metoder som syftar till att med observationsdata (t.ex. registerdata) skatta kausala orsakssamband.

Det kan handla om faktorer som påverkar sjukvårdsanvändning, både via patienters efterfrågan och via vårdgivares utbud. Ett exempel är hur ekonomiska incitament påverkar sjukvårdsmarknaden t.ex. hur patientavgifter påverkar individers val och beteende i efterfrågan på sjukvård, eller hur betalningsmodeller påverkar vårdgivares utbud av sjukvård. Ämnet relaterar också till utformning av sjukförsäkringar och vilka direkta och indirekta effekter som skapas i användning av sjukvård och i förlängningen på individers hälsa. Det kan också handla om att jämföra och utvärdera hälso- och sjukvårdssystem, mellan länder och inom ett land. Till exempel frågeställningar om vilka orsaker som ligger bakom hälso- och sjukvårdens ökande kostnader och varför kostnader för sjukvård skiljer sig mellan geografiska områden.

Hälsoekonomernas uppgift inom Region Örebro län

Hälsoekonomerna vid UFC:s uppgifter kan sammanfattas i de övergripande rubrikerna i figur 2, och beskrivs mer i detalj i punktlistan som följer.

Figur 2. Hälsoekonomerna vid UFC:s uppgifter

Hälsoekonomerna ska

- initiera och driva hälsoekonomiska forskningsprojekt
- söka externa medel för hälsoekonomiska forskningsprojekt samt medverka i ansökningar där ett hälsoekonomiskt perspektiv inkluderas
- medverka till att ett hälsoekonomiskt perspektiv tillförs forskningen

- ge stöd vid beslutsfattande
- ge stöd till och samverka med forskare och forskarstuderande
- bidra till metodutveckling inom hälsoekonomi
- främja utvecklingen av ett nationellt och internationellt kontaktnät
- medverka till långsiktig hälsoekonomisk kompetensuppbyggnad
- medverka i utbildning

Samverkan

Hälsoekonomerna vid UFC har pågående forskningssamarbeten inom Region Örebro län och Örebro universitet. Som hälsoekonomer är vi ofta med och genomför hälsoekonomiska utvärderingar i en eller flera delstudier inom större forskningsprojekt. Vi har även forskningssamarbeten nationellt med forskare från flertalet universitet i Sverige samt internationellt med bland annat Universitetet i Oslo och Monash University i Melbourne. Våra nationella och internationella samarbeten är ofta hälsoekonomiska forskningsprojekt t.ex. relaterat till tillämpad hälsoekonometri eller metodutveckling inom hälsoekonomiska utvärderingar.

Tillsammans med forskare vid nationalekonomiska institutionen vid Örebro universitet driver vi ett hälsoekonomiskt nätverk. Syftet med nätverket är att öka kunskapen och intresset för hälsoekonomi och att skapa en mötesplats för dialog och samverkan. Nätverket arrangerar bland annat hälsoekonomiska seminarier öppna för alla med intresse för hälsoekonomiska frågor.

Hälsoekonomerna vid UFC samverkar även inom utbildning och åtar sig utbildningsuppdrag på grund-, avancerad och forskarutbildningsnivå vid bland annat Örebro universitet, Mälardalens högskola, Göteborgs universitet.

Litteraturförslag

Svensson M. *Hälsoekonomisk utvärdering, metod och tillämpningar* (2019). Studentlitteratur.

Persson et al. *Hälsoekonomi, Begrepp och tillämpningar 3:e upplagan* (2019). Studentlitteratur.

Drummond et al. *Methods for the Economic Evaluation of Health Care Programmes, 4th ed.* (2015). Oxford University Press.